د اندو-اروپايي ژبو نَسبي څېړنه

جرمانیک

اریک

سلاویک

بالتیک

منفردي

لاتیني

سلتیک

څېړنوال رفیع الله نیازی

۱۳۹۸ هـ ش

د اندو - اروپايي ژبو نَسبي څېړنه

څېړنوال رفیع الله نیازی

۱۳۹۸ هـ ش

Genealogical Study of Indo-European Languages

Germanic Languages

Latin Languages

Slavic Languages

Celtic Languages

Baltic Languages

Isolated Ind-European Languages

Aric Languages

Associate Prof. Rafiullah Niazi

2019

ISBN 978-9936-645-97-4

9 789936 645974

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت
د علومو اکاډمي
د بشري علومو معاونیت
د ژبو او ادبیاتو مرکز
د پښتو ژبې او ادبیاتو انسټیټوټ
د ژبپوهنې ډیپارټمنټ

د اندو-اروپایي ژبو نَسبي څېړنه

څېړنوال رفیع الله نیازی

۱۳۹۸ هـ.ش

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: د اندو- اروپايي ژبو نَسبي څېړنه

ليکوال: څېړنوال رفيع الله نيازی

سمون: څېړنپوه ډاکټر سيد محی الدين هاشمي

اهتمام: څېړنوال عبدالاحد منګل

خپرندوی: د افغانستان د علومو اکاډمي د اطلاعاتو او عامه اړيکو رياست

د چاپکال: ۱۳۹۸ل/ ۲۰۱۹ ز

مطبعه: چهاردهي صنعتي مطبعه

د چاپ شمېر: ۵۰۰

ISBN: 978-9936-645-97-4

د چاپ حقوق له علومو اکاډمي سره خوندي دي

بسم الله الرحمن الرحیم

لیکلړ

سرلیک **مخګڼه**

لومړنۍ خبرې .... أ

د لارښود استاد نظر .... ج

تقریظ .... ط

تقریظ .... ك

تقریظ .... س

سریزه ۱

لومړی څپرکی

د موضوع شالید

د موضوع په اړه ترسره شوې څېړنې ۹

پر موضوع د شوي کار ارزونه ۲۴

دویم څپرکی

د اندو- اروپایي ژبو نَسبي وېش

ژبکورنۍ څه ته وايي؟ ۲۷

ژبنۍ کورنۍ څه ډول منځ ته راغلي دي؟................. ۳۱

په نړۍ کې څومره ژبې شته؟............................ ۳۵

د نړۍ ټولې ژبې څېړل شوې دي، که نه؟ ۵۰

د افغانستان کومې ژبې په اندو- اروپايي کورنۍ ورګډېږي؟......... ۵۳

په یوې ژبکورنۍ کې ژبنۍ څانګې څه ډول رامنځته کېږي؟ ۵۹

درېیم څپرکی

د اندو- اروپایي ژبو د ویونکو استوګنځایونه

د جرمانیک ژبو د ویونکو استوګنځایونه ۶۲

د لاتیني ژبو د ویونکو استوګنځایونه........................ ۶۵

د سلتیک ژبو د ویونکو استوګنځایونه ۶۷

د سلاویک ژبو د ویونکو استوګنځایونه ۶۸

د منفردو اندو- اروپايي ژبو د ويونکو استوګنځايونه ۷۱
د بالتيک ژبو د ويونکو استوګنځايونه ۷۲
د آريک ژبو د ويونکو استوګنځايونه ۷۳

خلورم څپرکی

د اندو- اروپايي کورنۍ ژبې

د اندو- اروپايانو لومړنی آر ټاټوبی ۱۱۸
لومړی: جرمانيک ژبې(*The Germanic Languages*) ۱۲۵
الف) لوېديځې جرمانيک ژبې ۱۲۶
انګليسي (*English*) ۱۲۶
الماني (*German*) ۱۲۸
هالنډي (*Dutch*) ۱۳۱
يدي (*Yiddish*) ۱۳۲
فلمنګي (*Flemish*) ۱۳۳
افريکانس (*Afrikaans*) ۱۳۳
ب) شمالي سکانديناوي ژبې ۱۳۳
سوېډني (*Swedish*) ۱۳٤
ډنمارکي (*Danish*) ۱۳٤
ناروېژي (*Norwegian*) ۱۳۶
ايسلنډي (*Icelandic*) ۱۳۶
دويم: لاتين ژبې(*The Latin Languages*) ۱۳۸
فرانسوي (*French*) ۱۳۸
اسپانوي (*Spanish*) ۱٤۰
پرتګالي (*Portuguese*) ۱٤۳
ايټالوي (*Italian*) ۱٤٤
رومانيايي (*Romanian*) ۱٤٥
درېيم: سلتيک ژبې(*The Celtic Languages*) ۱٤۷
الف) ګودالي څانګه ۱٤۸
ايرلنډي (*Irish*) ۱٤۸
سکاټلنډي (*Scottish*) ۱٤۸
منکس (*Manx*) ۱٤۸

ب) برېتاني څانگه ۱٤۹
وېلزي (Welsh) ۱٤۹
برېتاني (Breton) ۱٤۹
کورنيش (Cornish) ۱٥۱
څلورم: سلاويک ژبې (The Slavic Languages) ۱٥۲
الف) ختيځې سلاويک ژبې ۱٥۳
روسي (Russian) ۱٥۳
اوکرايني (Ukrainian) ۱٥٥
بلاروسي (Belorussian) ۱٥٥
ب) لوېديځې سلاويک ژبې ۱٥٥
پولنډي (polish) ۱٥٥
چکي (Czech) ۱٥٦
سلواکي (Slovak) ۱٥۷
ج) سوېلي سلاويک ژبې ۱٥۸
بلغاريايي (Bulgarian) ۱٥۸
صربي او کرواتي (Serbo-Croatian) ۱٥۹
سلوونيايي (Slovenian) ۱٦۰
مقدوني (Macedonian) ۱٦۰
پنځم: منفردې اندو- اروپايي ژبې (Isolated Indo-European Languages) ۱٦۱
يوناني (Greek) ۱٦۱
البانيايي (Albanian) ۱٦۲
ارمني (Armenian) ۱٦٤
رومني (Romani) ۱٦٥
شپږم: بالتيک ژبې (The Balitic Languages) ۱٦۷
ليتوانيايي (Lithuanian) ۱٦۸
لتونيايي (Latvian) ۱٦۹
اووم: آريک ژبې (Aric Languages) ۱۷۰
د آريانا جغرافيوي بريدونه ۱۷۲
الف) اندو-آريايي ژبې (The Indo-Aryan Languages) ۱۷٦
۱. لرغوني اندو-آريايي ژبې ۱۸۰
ويدا (Vedic) ۱۸۱

سنسکرېت (Sanskrit) ۱۸۳

۲. منځنۍ اندو-آريايي ژبې ۱۸٤

پالي (Pali) ۱۸٤

پراکرېتونه (Parakrit) ۱۸۵

اپ بهرنش ۱۸٦

۳. معاصرې اندو-آريايي ژبې ۱۸۷

هندي (Hindi) ۱۸۸

پنجابي (Punjabi) ۱۹۰

اُردو (Urdu) ۱۹۲

نېپالي (Nepali) ۲۰۲

بنګالي (Bengali) ۲۰۳

اسامي (Assamese) ۲۰٦

ګوجراتي (Gujrati) ۲۰۷

بېهاري (Behari) ۲۱۱

سندهي (Sindhi) ۲۱۲

سينهالي (Sinhala) ۲۱۷

راجستاني (Rajasthani) ۲۲۰

اوړيه (Oriya) ۲۲۱

ب) دارديک ژبې (Dardic Languages) ۲۲٤

۱. ختيځې داردي (نورستاني) ژبې ۲۲٦

کتي (Kati) ۲۲٦

وايګلي (کلښه الا) (Waigali) ۲۳۰

اشکوني (knuṣA) ۲۳۱

پرسوني (Parsuni) ۲۳۲

۲. مرکزي داردي ژبې ۲۳۳

پشه يي (Pashai) ۲۳۳

شوماشتي (Shumashti) ۲٤۰

وټه پوري (Wotapuri) ۲٤۲

ګوري (Gawari) ۲٤۲

تيرايي (Tirahi) ۲٤۵

کهوار (khowar) ۲٤۵

کلاشه (*Kalasha*) ۲۴۶
دمېلي (*Dameli*) ۲۴۶
۳. لوېديځې داردي ژبې ۲۴۷
بشکاریک (*Bashkarik*) ۲۴۷
توروالي (*Torwali*) ۲۴۸
مه یا (*Maiyā*) ۲۴۸
شینا (*Shina*) ۲۴۹
کشمیري (*Kashmiri*) ۲۵۱
پالوله (*Palula*) ۲۵۳
منکیالي (*Mankiyali*) ۲۵۵
بټېري (*Bateri*) ۲۵۵
چیلیسو (*Chilisso*) ۲۵۶
گو ورو (*Gowro*) ۲۵۶
کلکوټي (*Kalkoti*) ۲۵۷
کوندل شاهي (*Kondal Shahi*) ۲۵۷
اوشوجو (*Ushojo*) ۲۵۸
ج) آریاني ژبې (*Aryani Languages*) ۲۶۰
۱. لرغونې آریاني ژبې ۲۶۳
اوېستا (*Avestan*) ۲۶۳
ساکي (*Saki*) ۲۷۰
میدي (*Midi*) ۲۷۱
لرغونې پارسي (*Old-Persian*) ۲۷۱
۲. د آریاني ژبو منځنۍ دوره ۲۷۳
باختري (*Bakhtari*) ۲۷۳
سغدي (*Sughdi*) ۲۷۴
خوارزمي (*Khwarzmi*) ۲۷۶
سرمتي او الاني (*Sarmatians and Alani*) ۲۷۷
پارتي (*Parti*) ۲۷۸
منځنۍ پارسي (*Middiam-Persian*) ۲۸۰
۳. د آریاني ژبو کلاسیکه دوره ۲۸۲
۴. د آریاني ژبو معاصره دوره ۲۸۲

پښتو (*Pəṣto*)......283
پراچي (*Parachi*)......۲۹۳
اورمړي (*Ormuri*)......۲۹۵
آسي (*Asi*)......۲۹۶
يغنابي (*Yaghnobi*)......۲۹۸
پاميري ژبې (*Pamiri Languages*)......۲۹۸
الف) شغني - روشاني ډله......۳۰۱
۱.شغني ياشغناني (*SHƏGHNI, SHƏGHNĀNI*)......۳۰۱
۲. روشاني يا روشني (*Roshāni, Roshani*)......۳۰۱
۳. برتنګي (*Bartangi*)......۳۰۲
۴. رُشُروي (*Rushurvi*)......۳۰۳
۵. سريکولي (*Sariquli*)......۳۰۳
ب) يزغلامي......۳۰۳
۱. يزغلامي (*Yuzghulami*)......۳۰۳
ج) شکاشمي، زېباکي او سنګليچي ډله......۳۰۳
۱. شکاشمي (*Škošmi*)......۳۰٤
۲. زېباکي (*Zebāki*)......۳۰٤
۳. سنګليچي (*Snaglichi*)......۳۰٤
۴. واخي (*Wakhi*)......۳۰۵
۵. منجي (*Munji*)......۳۰۶
دري (*Dari*)......۳۱۵
تاجيکي (*Tajiki*)......۳۱۷
پارسي (معاصره پارسي) (*Pirsian*)......۳۱۹
تاتي (*Tāti*)......۳۲۲
تاليشي (*Talyshi*)......۳۲۲
ګيلکي (*Gilaki*)......۳۲۳
مازندراني (*Mazandarani*)......۳۲۳
کُمزاري (*Kumzari*)......۳۲۳
سِمناني (*Semnani*)......۳۲۳
کُردي (*Kurdish*)......۳۲٤
بلوڅي (*Baluchi*)......۳۲۶

پنځم څپرکی

په ژبنیو عناصرو کې د اندو- اروپایي ژبو وېش

اندو- اروپایي ریښه ۳۳۵

د اندو- اروپایي ژبو غږیز سیستم ۳۳۷

پر کینتم او ساتم د اندو- اروپایي ژبو وېش ۳۴۱

د اندو- اروپایي ژبو په غږیز سیستم کې نَسبي اړیکې ۳۴۳

په آریاني ژبو کې نَسبي اړیکې ۳۵۸

شپږم څپرکی

په اندو- اروپایي کورنۍ کې د پښتو ژبې دریځ

الف) د بهرنیو پوهانو نظریات.. ۳۸۴

ب) د کورنیو پوهانونظریات ۴۰۴

ج) د نظریاتو ارزونه ۴۰۹

پښتو ولې سامي ژبه ګڼل شوې ده؟.. ۴۱۰

پښتو ولې په هندي ژبو پورې تړل شوې ده؟ ۴۱۴

پښتو ولې په آریاني ژبو پورې تړل شوې ده؟.. ۴۱۷

پښتو ولې د آریایي او آریاني ژبو د اتصال کړۍ ګڼل شوې ده؟........................ ۴۱۹

ایا پښتو په رښتیا هم د دري یا پارسي یو ګړدود دی؟ ۴۲۱

پایله.. ۴۲۳

وړاندیزونه.. ۴۲۷

مأخذونه ۴۲۹

لومړنۍ خبرې

دا علمي- څېړنیزه رساله د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو مرکز د ژبپوهنې ډیپارټمنټ ماته له څېړندوی څخه څېړنوال علمي رتبې ته د ترفیع لپاره ټاکلې وه، چې د علومو اکاډمۍ د علمي شورا له تصویب وروسته مې د ټاکلو مفرداتو په اډانه کې پر ټاکلي وخت بشپړه او په بریالۍ توګه دفاع کړه.

هېڅ علمي څېړنه په ځانګړي ډول په ټولنیزو علومو کې ژبنۍ څېړنې، سل سلنه پوره او کره نه وي، زما دا څېړنه به هم ښايي خپلې ستونزې او نیمګړتیاوې ولري، خو هغه څه چې زه يې د زړه له تله په اخلاص ویلای شم دادي، چې په دې اثر کې د شاملو موضوعاتو د څېړنې په برخه کې مې تر وسه وسه هڅه کړې، له ګڼو پوهانو او اهل نظرو سره مې موضوعات شریک کړي، له ډېرې مطالعې، مشورو او د بېلابېلو مختلفو نظرونو په رڼا کې مې بالاخره هغه څه لیکلي، چې علمي اصولو او د څېړنې میتودولوژۍ يې اجازه راکوله.

ښايي ځینې کره کتونکي، ادبیان، د ژبپوهنې استادان او څېړونکي ووايي، چې ددې اثر د څلورم څپرکي معلومات په پنځم څپرکي کې د هرې ژبې په څېړنه کې هم راتلای شول، په جلا څپرکي کې يې راوړلو ته اړتیا څه وه؟

دغه ډول احتمالي پوښتنې ته زما ځواب دادی، چې: اندو- اروپايي ژبکورنۍ ډېر ژبښاخونه او ژبڅانګې لري. د تاریخ په اوږدو کې د ځینو اندو- اروپايي ژبو ویونکي په خپلو آرو مېشتځایونو سربېره نورو سیمو ته کډه شوي، ځینې خو يې داسې سیمو ته تللي، چې په تاریخي او جغرافیوي لحاظ د اندو- اروپایانو له آرو ټاټوبو سره خورا ډېر واټن لري؛ ځینو ژبو د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې پر خپلو آرو سیمو سربېره پېړۍ پېړۍ په نورو سیمو کې فرهنګي واکمني کړې،چې له امله يې د سیمې ډېرې نورې ژبې له ستوني تېرې کړي، نو پکار ده، چې د ژبنیو مسایلو مینه والو ته دا معلومات وي، هغه ژبې چې نن سبا یا څو پېړۍ وړاندې په کومو سیمو کې دود وې، ایا دغه سیمې ددې یا هغې ژبې د ویونکو آرې سیمې وې، که دلته یو مهال نورې اندو-اروپايي ژبې هم دود وې؟

بل دا چې ما ددې اثر په پنځم څپرکي کې د ژبو په اړه یوازې ژبپوهنیزه او لږو ډېر ادبپوهنیزه څېړنه کړې، نه ژبټولنیزه جغرافیوي څېړنه؛ ځکه مو د ژبو د ویونکو آر ټاټوبي، له

آرو ټاټوبو نورو سيمو ته لېږدېدنه، د لېږدېدنې لاملونه او اوسني استوګنځايونه پـه يـوه جـلا څپرکي کې څېړلي دي.

ددې علم او څېړنيزې رسالې د څېړنې په بهير کـې راسره ډېـرو دوسـتانو او خواخـوږو د څېړنيزو آثارو او مأخذونو په برخه کې مرسته کړې، مرستې يې د منني او درناوي وړ دي، نو همدا يې ځای دی، چې له هر يوه جلا جلا مننه وکړم.

د افغانستان د علومو اکاډمۍ رييس ښاغلي ډاکټر عبدالظاهر شکېب، د علومو اکاډمۍ غړو ښاغلي څېړنوال حبيب الله رفيع، ښاغلي ډاکټر خليل الله اورمړ، ښاغلي ډاکټر مجاوراحمد زيار، ښاغلي ډاکټر سيد محی الدين هاشمي، ښاغلي څېړنپوه خيرمحمد حيدري، اغلې څېړنپوهې عاطفې نورستانۍ، ښاغلي څېړنوال خادم احمد حقيقي، ښاغلي څېړنوال عبدالمالک لاموال، د کابل پوهنتون استادانو ښاغلي پوهنمل اسدالله وحيدي او ښاغلي پوهنيار محمود مرهون، د کندهار پوهنتون استادانو ښاغلي مطيع الله روهيال او ښاغلي خليل الله سروري. د نورستاني ژبې ليکوالانو ښاغلي سليمان سون آرا او ښاغلي سميع الله تازه، د پشه يي ژبې ليکوال ښاغلي محمد زمان کلماني، د ګوري ژبې ليکوال ښاغلي محمد نواز حقيقت سانين، ښاغلي اسدالله دانش، په پښتونخوا کې د پېښور پوهنتون د پښتو اکېډمۍ استادې اغلې ډاکټرې بشری اکرام، د پېښور پوهنتون د اريا سټډي سنټر غړي ښاغلي ډاکټر محمد علي ديناخېل، د مردان د عبدالولي خان پوهنتون د پښتو څانګې استاد ښاغلي ډاکټر ظفرالله بخشالي، د کويټې د پښتو اکېډمۍ غړي ښاغلي ډاکټر عبدالروف رفيقي، په اسلام آباد کې د قايداعظم پوهنتون استاد ښاغلي ډاکټر حنيف خليل، په هندوستان کې د ال انډيا راډيو د پښتو څانګې پخواني سوپر وايزر ښاغلي روشن لال ملهوتره او د نورو ټولو هغو ښاغليو، چې په يو نه يو ډول يې ددې څېړنې په بهير کې راسره مرسته کړې د زړه له تله مننه کوم، همدا راز له ښاغلي رحمت ديوان څخه هم مننه کوم چې د دې کتاب ښکلې يې ديزاين کړی، زه د ټولو د مرستو احسانمند يم، خدای دې ماته هم له دوی سره ددغه ډول مرستې کولو توفيق راکړي.

د لاربنود استاد نظر

د ټولنيزو پديدو ترمنځ د خپلوۍ جوتـول او د اصـل او منشأ پيژنـدل يـې خـورا درنـه او ستونزمنه چاره ده. د ژبپوهانو په اند ژبه يوه ټولنيزه پديـده ګڼـل کېـږي. دا پديـده د انسـاني کلتور هغه ستر او اهميت لرونکې ارزښت دی، چې نړيـوال کلتـور او تـاريخ دواړه يـې پـه خپله لمن کې رانغښتي او د وخت په تېرېدو سره په زرګونو ژبې ورڅخه زېږېـدلې او راپيـدا شوې دي. ژبپوهانو او ژب څېړونکو د ژبو د خپلوۍ او د نسب پېژندلو په برخه کـې ډېـرې خوارۍ کړي او ډېر زحمتونه يې ګاللي دي.

د افغانستان علومو اکاډمي هغه ستر علمي ارګان دی، چې تل علمي او اکاډميک کارونه سرته رسوي او د څېړنې اړتيا ته په کتو سره د بېلابېلو موضـوعاتو پـه اړه ګروېږنـې او څېړنـې کوي. پښتو ژبه زموږ د هېواد هغه لرغونې ژبه ده، چې ډېر ځنډن تاريخ لري او د ژبپوهانو د څرګندونو په اساس د اندواروپايي ژبو په پراخه او لويه کورنۍ پورې اړه لـري. د افغانسـتان د علومو اکاډمۍ علمي غړي څېړندوی رفيع الله نيازي (د اندواروپايي ژبو نسبي څېړنه) تـر سرليک لاندې علمي- څېړنيز اثر ليکلی او په لاندې ډول يې ترتيب کړی دی:

لومړی څپرکی د موضوع شاليد ته ځانګړی شوی او په ترڅ کې يې ځينې هغـه اثـار پـه انتقادي ډول هم کتلي، چې د خپل علمي- څېړنيـز اثـر پـه چمتـو کولـو کـې يـې ګټـه تـرې اخيستې ده.

د اثر دوهم څپرکی د اندواروپايي ژبو نسبي وېش ته ځانګړی شـوی، پـه پيـل کـې يـې ژبکورنۍ شرحه شوې او په دې باب ډېرې ګټورې علمي خـبرې شـوې دي. ورسره د ټولـو ژبو پـه برخـه کـې د يـوې منشـايي ژبـې لـه پـاره هاغـه دوه نظرونـه هـم راوړل شـوي، چـې A.Chleicher او J.Shmidt وړاندې کړي دي. تـر دې وروسـته د ژبنـۍ کـورنۍ د منځتـه راتګ په مورد ډېرې ګټورې خبرې شوې، د ژبـو د ډلبنـدۍ لارې ښـودل شـوي او د هغـې نظريې يادونه هم شوې، چې د نړۍ ژبې د (مړو او ژونديو) ژبو تر نامه لاندې په دوو برخـو وېشي. په همدې ډول د ژبو د وېش او ډلبندۍ هغه يادونه هم شـوې، چـې د لويـو وچـو او سيمو پر بنسټ په کې ژبې ډلبندي شوې دي. د همدې څپرکي په ترڅ کې د ژبو ډلبندي د صرفي او نحوي جوړښتونو په اساس شوې، چې د يو هجايي، پيوندي او تصريـفي ژبـو پـه

نامه یادېږي. دا یوه بېلګه ده او دا ترې څرګندېږي، چې د اثر لیکوال په هره برخه کې ژور کار کړی او ځان یې ښه ستړی کړی دی. همدا راز د اندواروپایي کورنۍ ژبې په ډېر تفصیل او روانه ژبه تشرېح شوي، چې لوستل یې په هېڅ وجه بې ګټې نه دي، د همدې څېړکي په اوږدو کې پر هغو ژبو باندې هم ښه څېړنه شوې، چې د اروپا په وچه کې ویل کېږي او د اندواروپایي ژبو د کورنۍ غړې نه دي. دا یادونه هم باید وکړم، چې لیکوال په دې څېرکي کې د ژبو کورنۍ او په هغوی پورې تړلې ژبې یادې کړي، د خپل توان تر کچې پورې یې د هرې یوې ژبې په باره کې پوره معلومات هم وړاندې کړي دي، زما په نظر د لیکوال دا څېړنه د ډېرې ستاینې وړ ده. د همدې څېرکي په ترڅ کې د نړۍ د ژبو د کورنیو د اړوندو ژبو شمېر هم ښودل شوی او مجموعي شمېر یې ۷۱۰۵ ژبې ښودلې دي. ورسره په افغانستان کې په اندو اروپایي کورنۍ پورې اړوندې او نااړوندې ژبې په ګوته شوي او د ځینو منابعو په استناد یې شمېر تر دېرشو زیات او اووه څلوېښت ښودل شوی دی. د پاملرنې هغه ټکی، چې یادونه یې باید وشي دادی چې د ارګوټ (Argot) په نوم د ژبو کومه کورنۍ اصلاً په دې نړۍ کې نشته. ارګوټ اصلاً لاتین الاصله فرانسوي شوې کلمه ده، په دې نوم په منځنیو پېړیو کې په فرانسه کې د سوالګرو او غلو د یوې مصنوعي ژبې ذکر شوی دی، ځکه نو موږ وایو چې نه د ارګوټ ژبنۍ کورنۍ شته او نه یې په افغانستان کې کومه اړونده ژبه. د همدې څېرکي په وروستیو کې په افغانستان کې د اندواروپایي ژبو د کورنۍ د اریک ښاخ د درې واړو څانګو اړوندې ژبې په ګوته شوي او هغه ژبې هم نه دي هېرې شوي، چې په دې څانګو پورې اړه نه لري، خو په افغانستان کې لږوډېر ویونکي لري. په دې ځای کې د هغو ژبو حالت هم ښودل شوی، چې مړې دي او یا هم د کمزوري کېدو پر لور روانې دي.

درېیم څېرکی د اندواروپایي ژبو د ویونکو د استوګنې د ځایونو په نښه کولو سره پیل شوی او په شروع کې یې ویل شوي، چې اندواروپایي ژبې له هندوستان څخه نیولې تر ایسلنډ پورې سیمو کې ویل کېږي. بشري پرمختګونو اروپایانو ته نورو سیمو ته دکډو کولو شرایط برابر کړي چې په دې سره اندواروپایي ژبې نورو برخو او سیمو ته هم پراخې شوې دي.

له دې وروسته د اندواروپایي کورنۍ په اړوندو ښاخونو پورې د تړلیو ژبو پر استوګنځایونو او جغرافیوي موقعیتونو باندې په روانه ژبه ډېرې معلوماتي خبرې شوي او د هرې ژبې حالت (رسمي، نیمه رسمي، کاروباري) په واضح ډول ښودل شوی دی.

زما په اند د دې اثر دريیم څپرکی په ډېره دقيقه توګه څېړل شوی او که په اړه يې ډېر لږ څه هم وويل شي، د يوې رسالې بڼه اختياروي، چې دا کار د يوه نظر له حوصلې څخه وتلی کار دی، زه د اثر د ليکوال دا کار ستايم او يو داسې ابتکار يې بولم، چې د ژبپوهنې د يوه زده کوونکي په توګه زه تر اوسه نه وم ورسره مخامخ شوی.

په څلورم څپرکی کې د اندواروپايي کورنۍ پر ژبو څېړنه شوې ده. په پيل کې ويل شوي، چې دا ژبنۍ کورنۍ تر نورو ستره او پراخه کورنۍ ده او د نړۍ د نږدې نيمايي اوسېدونکو ژبې ورپورې تړلې دي. په دې ځای کې دا هم ويل شوي چې په دې کورنۍ پورې اړوندو ژبو ته اندوجرمانيک هم ويل شوي او دليل يې دادی، چې دا ژبې له هندوستان څخه تر جرمني پورې سيمو کې ويل کېدې او وروسته د سياسي مخالفتونو په وجه د فرانسويانو له خوا د اندواروپايي نوم ورکړل شو. د همدې څپرکي په لړ کې دا هم ويل شوي، چې روسي پوهانو انګېرلې چې د اندواروپايانو لومړنی ار ټاټوبی د منځني ختيځ کوردستان او شاو خوا سيمې دي. دوی دليل راوړي، چې لس زره کاله وړاندې په دغه سيمه کې کرکيله دود شوه، د ښاري ژوند څرکونه پيدا شول... خو د ۱۹۸۰ لسيزې په وروستيو کې د تبلېس د انستيتوت پروفيسور کالين رېنفرو وويل، چې : د اندواروپايي ژبو د کورنۍ زانګو به اسيا او بيا د ترکيې په اناتوليا (اسيايي برخه) کې ټيکاو لرلی وي.

له پورته او نورو څرګندونو څخه ښکاري، چې د اثر ليکوال او محقق د هرې يوې موضوع او جزئياتو په برخه کې ژور کار کړی او په دې اړه يې د توان تر کچې پورې ژوره څېړنه کړې ده.

د همدې څپرکي په ترڅ کې په اندواروپايي ژبکورنۍ پورې تړلي ښاخونه، په هغو پورې اړوندې ژبې، ترمنځ يې شته ځانګړنې او توپيرونه په ډېر ښه ډول او روانه ژبه شرحه شوي او د هرې يوې ژبې په اړه پوره معلومات خوندي شوي دي. په پنځم څپرکي کې په ژبنيو عناصرو کې د اندواروپايي ژبو وېش هغه مهمه برخه ده، چې په ترڅ کې يې د څو ژبو په لغتونو کې ګډ ټکي کتل شوي، بيا د پښتو او ترکي ژبو ځينې کلمې پرتله شوي، چې هېڅ ژبنۍ اړيکې ترې نه دي څرګندې شوي، وروسته د ترکي ژبې لغتونه د اندواروپايي ژبو د کورنۍ د بېلابېلو څانګو له اړوندو ژبو سره پرتله شوي، چې هلته هم اندواروپايي ژبې په خپلو کې اړيکې لري، خو له ترکي کلمو سره هېڅ ډول نسبي ژبنۍ اړيکې نه تر سترګو کېږي. ورپسې د اندواروپايي ريښې په بحث کې پر ايتمولوژي، ريښې او مادې باندې رڼا

اچول شوې او دا ښودل شوي، چې لرغونې اندوارپايي ريښې څه ډول جوړې شوې دي (په فرضي بڼه جوړې شوې دي). د اندواروپايي ژبو غږيز سيستم بله هغه موضوع ده، چې د لرغونې اندواروپايي ژبې ريښې په کې راوړل شوي او د موضوع د ښې روښانتيا لپاره د پوکورني، رابرت بېکس او څېړنپوه اورمړ الفبې هم په کې ځای پر ځای شوې دي. ورپسې په کېنتم او ساتم باندې د اندواروپايي ژبو د وېش په برخه کې د دواړو ډلو په ژبو کې د ځينو تورو په ابدال او توپير باندې خبرې شوې دي. ددې څېړکي وروستۍ موضوع د اندواروپايي ژبو په غږيز سيستم کې ژبنۍ اړيکې دي. دلته لومړی په دوه څلوېښتو (۴۲) اندواروپايي ژبو کې له يوه څخه تر لسو پورې د شمېر نومونو تلفظي بڼه پرتله شوې، بيا په څو مهمو اندواروپايي ژبو کې د کورنۍ د غړو نومونه، د اهلي څارويو نومونه او د بدن د ځينو غړو نومونه پرتله شوي او د دې بحث په پای کې د اریاني ژبو په ختيځه او لوېديځه ډله ژبو کې د d، b، g او č تورو بدلون او تحول کتل شوي او نسبي اړيکې ترې روښانه شوې دي. زه په دې اند يم چې دا اثر به په راتلونکې کې څېړونکو او محصلانو ته ډېر ښه مأخذ وي. د دې علمي - څېړنيز اثر درېيم او څلورم څپرکی ځانته د يوه علمي اثر اهميت او تومنه لري او په دې څپرکو کې د خوندي شويو مطالبو په برخه کې اوړده علمي او ژوره څېړنه د لوړ علمي ارزښت درلودونکې ده.

ددې اثر شپږم څپرکی په اندواروپايي کورنۍ کې د پښتو ژبې دريځ ته ځانگړی شوی، چې په پيل کې يې د پښتنو د اصل او نسب په باره کې د کورنيو او بهرنيو پوهانو څرگندونې له پامه تېرې شوي، چې وروسته يې ځينې برخې په علمي دلايلو سره رد شوي او پر ځای يې د مستندو علمي څېړنو بېلگې په مثالي ډول راوړل شوې دي، په دې منځ کې ددې اثر د ليکوال دريځ زما په نظر د قدر او ستاينې وړ دی.

د اثر ليکوال تر دې وروسته د پښتو ژبې د آر او ريښې په باب د پوهانو نظرونه په څو برخو وېشلي او په هره برخه کې يې خپل نظر په علمي دلايلو سره جوت کړی دی، د اثر ليکوال په هره برخه کې په علمي دلايلو او منطقي موازينو استناد کړی، نو په همدې دليل د نوموړي نظر او څرگندونې د قدر وړ دي.

زه نور ددې علمي - څېړنيز اثر په باره کې تر دې ډېرې خبرې نه کوم، خو دا يادونه کوم چې دا اثر تر ډېرې اندازې پورې زموږ د هېواد لوستي وگړي او څېړونکي له اندواروپايي او همدا شان د نړۍ له نورو ژبو سره پوره اشنا کولای شي او دا اهميت لري چې د يوه لوړ او

باوري مأخذ په توګه ترې د څېړنو په ډګر کې ګټه واخيستل شي. زه د اثر منځپانګې ته په کتو خپل نظر په لاندې ډول څرګندوم :

- ددې علمي اثر ژبه روانه او بې تکلفه ده.
- لوستونکی د لوستلو په وخت کې نه ستړی کوي.
- د اثر ليکوال ادبي ژبه کارولې او د لهجوي اغېزې تر پډل لاندې نه دی راغلی.
- دا اثر د يوه باوري مأخذ صلاحيت لري او په هره برخه کې داسې معلومات په کې خوندي دي، چې په ډېرو مخکنيو مأخذونو کې يا نه تر سترګو کېږي او يا هم په تته بڼه ثبت شوې دي. دا اثر د تدريس په ډګر کې هم د يوه ښه مرستندويه کتاب او مأخذ په ډول د ګټې اخيستنې وړ دی، ځکه چې له باوري منابعو او نويو سرچينو څخه په کې ګټه اخيستل شوې او ډېرې سرچينې يې د اړوندو ژبو د ويونکو محققينو او ژبپوهانو پنځونې دي.
- دا اثر نه يواځې دا چې زموږ په هېواد کې د ژبپوهنې په ورشو کې يوه اړينه زياتونه ده، بلکې نورو پوهانو او څېړونکو ته يو ښه لارښود هم دی، ځکه نو د افغانستان د علومو اکاډمۍ له مشرتابه مقام څخه هيله کوم، چې ژر تر ژره يې د چاپولو تابيا وکړي.

زما په اند دغه علمي اثر د څېړنوالۍ علمي رتبې ته د لوړېدو خورا وړ سند دی او ليکوال يې په حقه د (څېړنوالی) علمي رتبې وړ دی.

زه څېړندوی استاد رفيع الله نيازي ته د لوی خدای(ج) له درباره د داسې نورو پنځونو او روغې ستې غوښتنه کوم. په قلم يې برکت او متې يې پياوړې اوسه!

په پښتني مينه

څېړنپوه مولاجان تڼيوال

د پښتو ژبپوهنې د ډيپارټمنټ آمر

تقریظ

د افغانستان د علومو اکاډمۍ د محترم ریاست د منظورۍ او د ژبو او ادبیاتو مرکز د ۷۱۷/ ۷۱۴، ۳/ ۱۰/ ۱۳۹٦ ګڼه لیک په ذریعه مې د ښاغلي څېړندوی رفیع الله نیازي (د اندو اروپايي ژبو نَسبي څېړنه) تر سرلیک لاندې د علمي- څېړنیزې رسالې متن ترلاسه کړ، رساله مې ولوسته او په اړه یې خپل نظر داسې وړاندې کوم :

په نننۍ نړۍ کې تر شپږ زرو پورې د ژوندیو ژبو او لهجو د موجودیت اټکل شوی، چې د تاریخي او پرتلیزې ژبپوهنې له مخې په اصلي او فرعي ژبکورنیو وېشل شوې دي. ژبپوهان دې نتیجې ته رسېدلي چې دا ټولې ژبې په نسبي لحاظ په څو معدودو ژبکورنیو پورې اړه لري لکه : اندواروپايي، افریقا-آسیایي، چیني- تبتي، فین- اویغوري، نیجر- کنګویي، مالایا- پولنزیایي، التایي، دراویدي، باسکي، جاپاني او د امریکا بومي ژبکورنۍ.

کوم اثر چې ښاغلي رفیع الله نیازي (د اندو- اروپايي ژبو نسبي څېړنه) تر سرلیك لاندې کښلی، د پښتو په ژبپوهنه کې یې نوی خوځښت راوستی دی. که څوک دا اثر په غور او ځیر سره مطالعه کړي، نو ورته څرګنده به شي چې واقعاً د نوموړي د څو کلن زیار، پوهې او حوصلې ښکارندوی دی. په دې علمي- څېړنیزه رساله کې لاندې ځانګړې خصوصیات، نوښتونه، ښېګڼې او مزایاوې نغښتې دي :

۱- دا رساله شپږ فصلونه لري چې د محتوا له مخې یې لومړی فصل د موضوع شالید ته ځانګړی شوی دی، په دې برخه کې د اندواروپايي ژبو د څېړنو بهیر په پام کې نیول شوی او په دغه برخه کې د شوو څېړنو پسمنظر وړاندې شوی دی. په دوهم فصل کې د اندواروپايي ژبو نسبي وېش څېړل شوی دی. په دریم فصل کې د اندواروپايي ژبو د ویونکو مېشت ځایونه په ګوته شوي دي. په څلورم فصل کې یې اندواروپايي ژبې په ژبکورنیو، ژبښاخو او ژبځانګو وېشلې دي. په دې فصل کې یې اندواروپايي ژبکورنۍ په لاندې ژبځانګو وېشلې ده :

ګرمانیک، رومانیک، سلتیک، سلاویک، بالتیک، یوناني، البانیایي،ارمني او آریک. د خپلولۍ په اساس د اندواروپايي کورنۍ هره ژبه یې مستنده په خپل ژبښاخ او ژبځانګه کې تشریح کړې ده. په پنځم فصل کې یې په ژبنیو عناصرو کې د اندو اروپايي ژبو وېش تر

سرلیک لاندې، د اندو اروپايي ژبو په غږيز سيستم کې نسبي اړيکې څېړلي دي. د نسبي اړيکو په برخه کې لومړی په ۴۲ اندواروپايي ژبو کې د اعدادو تلفظي بڼه، د ورځو نومونه، د بدن د غړو نومونه، د خپلوانو نومونه، د اهلي حيواناتو نومونه او د هغو د محصولاتو نومونه په پرتليز ډول څېړل شوي او د رسالې شپږم فصل په اندواروپايي ژبکورنۍ کې د پښتو ژبې دريځ ته ځانگړی شوی دی.

۲- پلان شوې پروژه له غوښتنې سره سمه سر ته رسېدلې او بشپړه شوې ده.

۳- د اثر ژبه ساده، روانه او عام فهمه ده، د موضوعاتو تسلسل ته پاملرنه شوې او ليک نخښې په کې بشپړې مراعات شوې دي. د څېړنې له اصولو او غوښتنو سره سم د اثر په پيل کې عمومي فهرست، سريزه او وروسته موضوعات په شپږو فصلونو کې اوډل شوي او بيا د څېړنې پايله او وړانديزونه راوړل شوي دي. د موضوع په څېړنه او بشپړتابه کې په معتبرو مأخذونو استناد شوی او له هغو څخه استفاده شوې ده.

د دې ټولو خبرو په پای کې د څېړندوی رفيع الله نيازي دا اثر مثبت ارزوم او د ورکړل شوې موضوع په څېړنه کې يې بريالی گڼم. که چېرې د علمي ترفيع نور اړوند شرايط يې پوره کړي وي، نو د څېړندوی له علمي رتبې څخه يې د څېړنوال علمي رتبې ته د ترفيع وړ گڼم. د علومو اکاډمي مقاماتو ته د دغه علمي- څېړنيز اثر د چاپېدو او خپرېدو وړانديز کوم چې د علم او پوهې مينه وال او په ځانگړې توگه دپوهنتون محصلان ترې گټه واخلي. ښاغلي رفيع الله نيازي ته د دې علمي اثر مبارکي وايم او دعلمي څېړنو په ډگر کې ورته د څښتن تعالی له درباره د لازياتو برياوو هيله کوم، په قلم او قدم يې برکت شه.

په درنښت

څېړنپوه دکتور خليل الله اورمړ

د لرغونو ژبو د انستيتوټ آمر

تقریظ

د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ریاست د محترم مقام د منظورۍ او د ژبو او ادبیاتو مرکز د ۷۱۷/ ۷۱۴ /۳ /۱۰/ ۱۳۹۶ ګڼه لیک پر اساس (د اندو اروپایي ژبو نسبي څېړنه) تر سر لیک لاندې د ښاغلي څېړندوی رفیع الله نیازي د علمي څېړنیزې رسالې متن مې تر لاسه کړ، چې په اړه یې خپل نظر داسې څرګندوم:

ژبه چې د بشر له لومړنیو ایجاداتو څخه ګڼل کېږي، د بشر له تاریخ سره یو ځای او همزولې پیدا شوې ده، همدا ژبه ده چې انسان یې له نورو حیواناتو څخه غوره او بهتر ګرځولی دی. کله چې د انسانانو شمېر د ځمکې پرمخ ډېرېده، نو دوی مجبور وو چې له یو ځای څخه بل ته مهاجرت وکړي، د همدغو مهاجرتونو پر اساس د انسانانو بېلابېلې ټولنې او ژبې منځ ته راغلې، د اندو اروپایي ژبو کورنۍ له همدغو ژبو څخه یوه لویه ژبکورنۍ ده، چې زموږ د هېواد ډېرې ژبې هم له همدې کورنۍ سره تړاو لري، ټولې اندو اروپایي ژبې له یوې ګډې مشخصې مورنۍ څخه زیږېدلي، چې یوه کورنۍ جوړوي، په ژبپوهنه کې د ژبو دغه ډول اړیکو ته نسبي اړیکې وایي.

نو له همدې امله د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو مرکز د پښتو ژبې او ادبیاتو انستیتوت دا علمي پروژه ښاغلي څېړندوی رفیع الله نیازي ته د څېړنې لپاره وسپارله.

ښاغلي نیازي دا څېړنیزه رساله په شپږو څپرکو کې، چې پایله، وړاندیزونه او د مأخذونو فهرست یې په ترتیب سره راوړي، بشپړه کړې ده.

لیکوال په سریزه کې د موضوع پر اهمیت او مبرمیت باندې په هر اړخیزه توګه غږېدلی او اړین موضوعات یې په ګوته کړي دي.

په لومړي څپرکي کې یې د موضوع پر شالید باندې پوره رڼا اچولې او د هغو ټولو اثارو پېژندنه یې په انتقادي ډول سره وړاندې کړې، چې د اثر په بشپړولو کې یې ورڅخه ګټه پورته کړې ده.

د دې اثر دوهم څپرکی د اندو اروپایي ژبو نسبي وېش ته ځانګړی شوی دی. په دې څپرکي کې د نړۍ د ژبو د شمېر په اړه اوږده څېړنه راغلې او دا په کې روښانه شوې، چې د

نړۍ پنځه نوي فیصده اوسېدونکي له څو زره ژبو څخه د سلو ژبو په شاوخوا کې لیکل کوي، په دې څپرکي کې د نړۍ د ژبو ټولې کورنۍ او اړوندې ژبې په لنډ ډول معرفي شوې دي.

په دریم څپرکي کې د اندو اروپایي ژبو د ویونکو استوګن ځایونه په تفصیل سره راغلي او له هند څخه د اروپا تر ایسلنډ پورې د ټولو اندو اروپایي ژبو د ویونکو ځایونه په کې څېړل شوي دي. انګلیسي ژبه چې له دغو ژبو څخه یوه مهمه ژبه ده، د نړۍ د څلوېښتو هېوادونو رسمي ژبه پېژندل شوې ده.

د دې اثر څلورم څپرکی تر ټولو لوی دی، چې د اندو اروپایي ژبو کورنۍ ته ځانګړی شوی دی. په دې څپرکي کې له هندوستان څخه نیولې د اروپا تر ځینو برخو پورې د مېشتو وګړو ژبې څېړل شوې دي.

د اندو اروپایي ژبو کورنۍ تر ټولو پراخه او ستره ده چې د نړۍ د نږدې نیمو استوګنو مورنۍ ژبې ور پورې تړلې دي. د اروپا، امریکا او استرالیا اوسېدونکي له یوې مخې د دې ژبکورنۍ په ژبو خبرې کوي، د اسیا اکثریت وګړي او ورسره د افریقا هم ډېر شمېر اوسېدونکي پرې غږېږي. د دغو ژبو په لړۍ کې یو مهم ښاخ د آریک ژبو دی، چې پوره څېړنه یې په همدې څپرکي کې وړاندې شوې ده.

په پنځم څپرکي کې په ژبنیو عناصرو کې د اندو اروپایي ژبو د وېش په سلسله کې د ترکي ژبې لغتونه د اندو اروپایي ژبو د کورنۍ د بېلابېلو څانګو له اړوندو ژبو سره پرتله شوي چې هېڅ ډول اړیکې ورسره نه لري. د اندو اروپایي ژبو په غږیز سیستم کې د ژبنیو اړیکو په اړه لومړی په (۴۲) اندو اروپایي ژبو کې له یو څخه تر لسو پورې د شمېر نومونو تلفظي بڼې او بیا په مهمو اندو اروپایي ژبو کې د کورنۍ د غړو نومونه، د اهلي ښارویو نومونه او د بدن د ځینو غړو نومونه پرتله شوي دي.

د اثر شپږم څپرکی په اندو اروپایي کورنۍ کې د پښتو ژبې دریځ ته ځانګړی شوی، چې د تاریخ په اوږدو کې د پښتنو د اصل او نسب په اړه د کورنیو او بهرنیو لیکوالانو، ژبپوهانو او تاریخ پوهانو له خوا بېلابېل نظریات په کې وړاندې شوي دي.

ښاغلي نیازي دا نظریات د څېړنې له اصولو سره سم په انتقادي ډول څېړلي او د پښتنو په اړه یې ټول ناسم افسانوي نظریات په مستندو او پخو دلایلو سره رد کړي دي. په لنډه توګه ویلای شو، چې په دې څېړنیز اثر کې د اندو اروپایي ژبو نسبي وېش، د دې ژبو د ویونکو مېشتځایونه، په دې کورنۍ کې د اړوندو ښاخونو ټولې ژبې او بیا په دې کورنۍ کې د پښتو ژبې د دریځ په اړه د کورنیو او بهرنیو پوهانو نظریات په انتقادي ډول څېړل شوي دي.

د څېړنې په بهیر کې له دوه ډوله څېړنې کتابتوني او ساحوي څخه کار اخیستل شوی، خو تر ډېره بریده یې بنسټ پر کتابتوني څېړنې ولاړ دی. همدارنګه د داردي ژبو په اړه یې ځینې معلومات د اړونده سیمو له وګړو څخه په شفاهي توګه را نقل کړي، چې دا برخه یې له ساحوي څېړنې سره اړخ لګوي. څرنګه چې د ژبو نسبي څېړنه یوه تاریخي موضوع ده، نو پر دې اساس ویلای شو، چې دا څېړنیز اثر د تاریخي او تشریحي میتودونو په اډانه کې لیکل شوی او له مأخذونو څخه د ګټې اخیستې په برخه کې یې هم د کره کتنې اصول له پامه نه دي غورځولي.

ښاغلي نیازي د څېړنې د نویو اصولو په رڼا کې موضوعات راساً پیل کړي او له بې اړتیا خبرو او تشریحاتو څخه یې ډډه کړې ده. د لیکنې ژبه یې ساده او روانه ده او د لیکدود قواعد یې ټول مراعات کړي دي.

د پورتنیو څرګندونو په رڼا کې، زه دا څېړنیز اثر مثبت ارزوم او لیکوال یې د څېړندوی له علمي رتبې څخه د څېړنوال علمي رتبې ته د لوړېدا مستحق بولم. له دې امله چې په پښتو ژبه کې تر اوسه داسې اثر نه لیکل شوی او نه ژباړل شوی چې ټولې اندو اروپایي ژبې په کې څېړل شوې وي، نو زه وړاندیز کوم چې دا اثر باید ژر تر ژره چاپ شي، تر څو ګټه یې عامه او هر څوک ورڅخه استفاده وکړي.

په پای کې ښاغلي څېړندوی رفیع الله نیازي ته د الله پاک له درباره د لازیاتو بریاوو غوښتنه کوم.

په درنښت

څېړنوال زکریا ملاتړ

د پښتو ژبې او ادبیاتو د انستیتوت آمر

تقریظ

د ژبو او ادبیاتو مرکز د ۱۳۹۶کال د مرغومي میاشتې د ۱۰ نېټې د ۷۱۷ پر ۷۱۴ گڼه لیک په ملتیا، د دې مرکز د پښتو ژبې او ادبیاتو د انستیتوت د علمي غړي څېړندوی رفیع الله نیازي د څېړنوالۍ د علمي رتبې د ترفیع علمي- څېړنیز اثر چې (د اندواروپایي ژبو نَسبي څېړنه) تر سرلیک لاندې یې د څېړنپوه مولاجان تنیوال په لارښوونه بشپړ کړی، ما ته د تقریظ لپاره را استول شوی، چې په اړه یې په لاندې کرښو کې خپل نظر داسې وړاندې کوم:

دغه اثر سریزه، شپږ څپرکي، پایله، وړاندیزونه او د مأخذو فهرست لري. د رسالې په سریزه کې د څېړنې له میتود سره سم د څېړنیزې موضوع پر موخه او مبرمیت، د څېړنې پر ډول او میتود او پر پخوانیو څېړنو باندې د دې څېړنې پر برتریو او مزایاوو بحث شوی، وروسته اثر لنډ معرفي او منځپانگې ته یې اشارې شوې دي.

د رسالې لومړی څپرکی د موضوع شالید ته ځانگړی شوی دی. د موضوع له شالید سره په ارتباط کې د پښتو، دري، اردو، انگلیسي او روسي آثار چې څېړونکي ته مهم ښکاره شوي، معرفي شوي دي. د مستقلو آثارو فهرستونه یې راوړي او له کوم اثر څخه یې چې استفاده کړې، د هغه یادونه یې کړې او همدارنگه یې د دغو آثارو نیمگړتیاوو ته ځای ځای کره کتنیزې اشارې هم کړې دي. د آثارو د معرفي په پای کې یې په عمومي او مجمل ډول د دغو آثارو ارزونه کړې، یعنې ارزونه یې په عمومي توگه په اروپایي ژبو، اردو، دري او پښتو ژبو باندې د لیکل شوو آثارو پربنسټ کړې، مشخص یې د ځینو آثارو نومونه هم اخیستي او د زماني له مخې یې هم د ځینو آثارو روایتي معلوماتو ته د نقد اشاره کړې ده. د دې اثر د دوهم څپرکي عمومي سرلیک د اندو اروپایي ژبو نَسبي وېش دی چې په کې د ژبو د کورنۍ په اړه شجره یي نظریه او څپه یېزه نظریه او د ژبکورنۍ مفهوم تشریح، توضیح او څېړل شوی دی. وروسته د ژبکورنۍ د منځ ته راتگ په اړه بېلابېل نظریات راوړل شوي دي. همدارنگه د صرفي او نحوي جوړښت پر بنسټ د نړۍ د ژبو د ډلبندۍ نظریات راوړل شوي او دا هم ویل شوي چې ژبپوهانو د نړۍ اوسنۍ ژبې د ریښې، تورو، کلمو، گرامري ورته والي او نورو ځانگړنو پربنسټ په بېلابېلو کورنیو کې ډلبندي کړې دي.

په دريم څپرکي کې د اندو اروپايي ژبو، يعنې د جرمانيک، لاتيني، سلتيک، سلاويک، بالتيک او د آريک ژبو د ويونکو استوګنځايونه معرفي او ښودل شوي دي. په څلورم څپرکي کې د اندو اروپايي ژبو کورنۍ لنډه معرفي شوې، د اندو اروپايانو پر لومړني آر ټاټوبي او د اندو اروپايي واحدې ژبې د وېش او انقسام په اړه هم بحث او څېړنه شوې او د پوهانو مختلف نظريات راوړل شوي او شرحه شوي او په پای کې څېړونکي په دې اړه خپل نظر هم وړاندې کړی دی. همدارنګه له اندو اروپايي مورينې ژبې څخه راجلا شوي ژبښاخونه معرفي او د هغو ادبياتو ته په خپل خپل ځای کې لنډ، اجمالي او ځغلند نظر شوی دی. په پنځم څپرکي کې په ژبنيو عناصرو کې د اندو اروپايي ژبو وېش تر سرليک لاندې اندو اروپايي ريښه او ماده څېړل شوي، په کنتم او ساتم باندې د اندو اروپايي ژبو پر وېش بحث شوی او د اندو اروپايي ژبو په غبرګ سيستم کې نسبي اړيکې داسې څېړل شوي، چې لومړی په ۴۲ اندو اروپايي ژبو کې د اعدادو تلفظي بڼه څېړل شوې، بيا د آريک، بالتيک، سلاويک، جرمانيک او...ژبښاخونو په يوه يوه ژبه کې د ورځو، د بدن د غړو، د اقاربو، د ځينو اهلي حيواناتو نومونه او د هغو د محصولاتو نومونه په پرتليز ډول څېړل شوي دي. تر دې وروسته د آرياني ژبو د نسبي اړيکو د څېړلو په لړ کې په ختيځو او لوېديځو آرياني ژبو کې د (ب، د، غ، ج) غبرونه پرتليز څېړل شوي دي.

د اثر شپږم څپرکی په اندو اروپايي کورنۍ کې د پښتو ژبې دريځ ته ځانګړی شوی دی. لومړی د پښتنو پر اصل و نسب بحث شوی او څېړونکي په علمي دلايلو سره ثابته کړې چې پښتانه آريايي توکمه قوم دی او له بل هېڅ توکم سره نسبي او نژادي اړيکې نه لري. بيا د پښتو ژبې په اړه د بهرنيو او کورنيو پوهانو نظريات راوړل شوي، شرحه او ارزول شوي دي. ورپسې ځينو پوښتنو؛ لکه: پښتو ولې سامي ژبه شمېرل شوې ده؟ پښتو ولې په هندي ژبو پورې تړل شوې ده؟ پښتو ولې په آرياني ژبو پورې تړل شوې ده؟ پښتو ولې د هندي او آرياني ژبو ترمنځ د اتصال کړۍ ګڼل شوې ده؟ آيا پښتو په رښتيا هم د دري يا فارسي ګړدود دی؟ ته ځوابونه ويل شوي او د دغو موضوعاتو په رد او يا تائيد کې علمي دلايل وړاندې شوي دي.

دغه اثر په يوې غوره پايلې او وړانديزونو پای ته رسېدلی، ورپسې د هغو مأخذو فهرست راغلی چې څېړونکي ورځخه د دې اثر په کښلو کې ګټه اخيستې ده.

د پورتنيو يادونو په ترڅ کې خپل نظر داسې رالنډوم:

- ليکوال د بېلابېلو ژبو له معتبرو آثارو څخه په استفادې دغه اثر بشپړ کړی، له هر مأخذه يې چې استفاده کړې، د مأخذ ښودنې له اصولو سره سم يې ښودلی دی.

- د افادې ژبه يې پياوړې، صريحه، روانه او پېچلتيا په کې نه تر سترگو کېږي.

- د موضوعاتو تسلسل يې مراعات کړی او د هرې موضوع په تحليل او تحقيق کې يې له پاخه او علمي منطق څخه کار اخيستی دی.

- د ليکوالۍ اصول او ليک نخښې يې تر ډېرې اندازې پورې په پام کې نيولي او پر خپل خپل ځای يې کارولي دي.

- ليکوال له تاريخي او تشريحي ميتود څخه کار اخيستی، مسايل يې منتقدانه تحليل او پرتله کړي دي.

- د اثر په هر څپرکي او بېلابېلو برخو کې ليکوال د تشريحاتو په ترڅ کې خپل نظر هم څرگند کړی، چې دا کار يې د تحقيق د اصولو له مخې د ستاينې وړ دی.

- د اثر په کښلو کې معياري ليکدود په پام کې نيول شوی دی.

- لنډه دا چې دغه اثر له منل شوو اکاډميکو معيارونو سره سم ليکل شوی او د ليکوال زيار د قدر وړ دی.

د پورتنيو او دې ته ورته ښېگڼو په درلودلو سره دغه علمي- څېړنيز اثر مثبت ارزوم، که چېرې ليکوال د علمي ترفيع نور اړوند شرايط بشپړ کړي وي، د څېړندوی له علمي رتبې څخه يې د څېړنوال علمي رتبې ته د لوړېدو وړ گڼم او د نورو علمي- څېړنيزو او فرهنگي چارو په تر سره کولو کې ورته د لوی خدای جل جلاله له درباره د لا زياتو برياليتوبونو غوښتنه کوم. په پای کې د افغانستان د علومو اکادمي ته وړانديز کوم چې د عامې استفادې لپاره، د دغه اثر د چاپ زمينه برابره کړي.

په درنښت

څېړنوال وجيه الله شپون

د پښتو څېړنو د بين المللي مرکز رئيس

سریزه

د انسان له پیدایښته د انساني اړتیاوو، غوښتنو، انګرېنو او یو بل ته د فکر څرګندولو او اړیکو ټینګولو لپاره له انسانانو سره ژبه هم مله وه. د انسانانو د لومړنۍ ژبې د ځانګړنو په اړه به څه ویل ډېر ګران وي، ځکه چې لومړنیو انسانانو یوازې خبرې کړې، د ژبې یې هېڅ نخې نشته او لیک هم ډېر وروسته رامنځ ته شوی دی. د انساني اړتیاوو د پوره کولو او له طبیعي پېښو څخه د ژغورنې په موخه لومړني انسانان تل له یوې سیمې څخه بلې ته د کوچ په حال کې ول. انساني تاریخ پر دې ګواه دی، چې لومړنیو انسانانو د نړۍ بېلابېلو سیمو ته ډله ییز هجرتونه کړي او د همدغو ډله ییزو مهاجرتونو له امله د انسانانو لومړۍ ژبه پرخپل حال نه ده پاتې، هرې سیمې ته په ورتګ، ورو ورو لومړی پر ګړدودونو اوښتې او بیا د مهال په تېرېدو له هر ګړدوده جلا جلا ژبې جوړې شوې، وروسته د نورو انساني کډوالیو له امله له هرې ژبې نورې ژبې زېږېدلي، چې نن سبا یې شمېر زرګونو ته رسېږي.

د نړۍ د ټولو ژبو شمېر هم نه دی څرګند، خو په بېلابېلو څېړنو کې له درېو څخه تر اووه زرو پورې د ژبو یادونه شوې ده. د ژبو کره شمېر ځکه نه دی څرګند، چې یو خو د انساني تاریخ په اوږدو کې د ټولو ژبو په اړه معلومات نشته، ځینې ژبې د تاریخ په یوه دوره کې ژوندۍ وې، خو وروسته مړې شوي، چې د همدغو مړو ژبو شمېر هم نه دی څرګند. د نړۍ د ځینو ژبو ګړدودنه هم د ژبو په کتار کې شمېرل شوي او دا ډېره ګرانه هم ده، چې د نړۍ د هرې سیمې د ژبو کره شمېر دې معلوم شي. د ساري په توګه له کشمیر څخه تر پامیر پورې په یوه کوچنۍ سیمه کې په لسګونو ژبو او ګړدودونو خبرې کېږي؛ نړدې دوه پېړۍ وشوې چې ژبپوهان ددغې سیمې د ژبو په اړه څېړنې کوي، خو تر اوسه ددې سیمې د داردي او پامیري ژبو کره شمېر جوت نه شو، په ځینو څېړنو کې یوه ژبه د ژبې او په ځینو نورو څېړنو کې بیا هماغه ژبه د یوه ګړدود په توګه معرفي شوې ده. همدغه ډول د نړۍ په ځینو نورو سیمو کې هم د ژبو او ګړدودونو بریدونه سم نه دي په ګوته شوي.

د انسان د تکاملي تاریخ په اوږدو کې چې له یوې ژبې څخه نورې ژبې زېږېدلي، نو د مورینې ژبې ځینې ځانګړنې ورته په میراث پاتې، چې د همدغو ګډو ځانګړنو له امله نن

سبا ځینې ژبې په خپلو کې نَسبي اړیکې لري. د همدغو نَسبي یا ارثي اړیکو پر بنسټ له یوې مورینې ژبې (**Proto-Language**) زیږېدلې ژبې، په خپلو کې په کلمو، صرفي او نحوي قواعدو کې ورته والی، نږدېوالی او خپلوي لري.

د اتلسمې میلادي پېړۍ په اوږدو کې د لومړي ځل لپاره د سنسکرېت، لاتین او یوناني ژبو له پرتلې څخه د ژبو ترمنځ د نَسبي اړیکو درلودو او د خپلوۍ له رازه پرده پورته شوه؛ په ژبنیو مسایلو او څېړنو کې دغې نظریې د نوې ژبپوهنې د بنسټ پر ایښودو سربېره د اندو-اروپایي ژبکورنۍ (**Indo-European Languages Family**) بنسټ هم کېښود؛ چې بیا نورو پوهانو هم متې راونغښتې او د سنسکرېت، یوناني، لاتین او د نړۍ د نورو ژبو ترمنځ یې پرتلیزې څېړنې پیل کړې.

د دغو څېړنو په پایله کې د نَسبي اړیکو پر بنسټ د نړۍ ډېرې ژبې په بېلابېلو کورنیو کې ډلبندي شوې، خو لا هم داسې ژبې شته چې ژبپوهان یې په یوې کورنۍ پورې په ټړلو نه دي توانېدلي.

تر دې دمه په نړۍ کې تر سلو ډېرې ژبکورنۍ پېژندل شوي، خو اندو-اروپایي (**Indo-European Languages Family**) تر ټولو پراخه اوستره کورنۍ ده، چې د نړۍ د نږدې نیمو استوګنو وګړیو مورنۍ ژبې ورپورې تړلې دي، د اروپا، امریکا او استرلیا ټول اوسېدونکي او د اسیا او افریقا ګڼ شمېر وګړي پرې خبرې کوي.

په دې ژبکورنۍ کې اکثره هغه ژبې شاملې دي، چې د علمي او ادبي زېرمو درلودو له امله د نړۍ ډېرې مهمې ژبې ګڼل کېږي او د ویونکو د شمېر له امله هم دا د نړۍ تر ټولو ستره ژبکورنۍ ده.

د سیمې او افغانستان ډېرې ژبې په ځانګړي ډول پښتو هم په همدې کورنۍ پورې تړلې ده، نو ددې کورنۍ دغه ستروالي، نړیوال جغرافیوي، ادبي او علمي ارزښت ته په کتو "د اندو-اروپایي ژبو نَسبي څېړنه" تر سرلیک لاندې دا څېړنیزه موضوع په شپږو څپرکیو کې بشپړه شوې ده.

په لومړي څپرکي، یعنې د موضوع په شالید کې هغه اثار په تنقیدي ډول معرفي شوي، چې د اندو-اروپایي ژبو په اړه پکې څېړنه شوې ده.

په دویم څپرکي کې پر ژبنۍکورنۍ، د نړۍ پر ژبو، په یوې ژبنۍ کورنۍ کې ژبنۍ ځانګې څه ډول رامنځته کېږي او د افغانستان کومې ژبې په اندو-اروپایي ژبکورنۍ ورګډېږي، بحث او څېړنه شوې ده.

په درېیم څپرکي کې د اندو- اروپايي ژبکورنۍ د ويونکو لرغوني آر ټاټوبي، مېشتځایونه او اوسني استوګنځایونه په ګوته شوي دي.

په څلورم څپرکي کې د اندو- اروپايي ژبکورنۍ د هر ژبښاخ او هرې څانګې د ژبو ډلبندي راغلې او هره ژبه په تفصيل سره څېړل شوې ده.

په پنځم څپرکي کې په ژبنيو عناصرو کې د اندو- اروپايي ژبو د وېش مسله څېړل شوې او ترڅنګ يې د اندو- اروپايي ژبو تر منځ نَسبي اړيکې له بېلګو سره په پرتليز ډول روښانه شوي دي.

په شپږم څپرکي کې د باندنيو او کورنيو پوهانو د نظرياتو په رڼا کې په اندو- اروپايي کورنۍ کې د پښتو ژبې دريځ څېړل شوی او بيا د پوهانو نظريات ارزول شوي هم دي.

د څېړنې موخه

ددې اثر د لومړي څپرکي (شاليد) له لوستلو به لوستونکو ته روښانه شي، چې د نړۍ په نورو ژبو او د پښتو ژبې په سيمه ييزو سيالو ژبو کې د دې موضوع په اړه ډېرې څېړنې او ليکنې شوي، خو پښتو ژبه په دې برخه کې ډېره خواره ده.

کومو پښتنو ليکوالو چې په دې برخه کې تر ما وړاندې ليکنې او څېړنې کړي، د هغوی هڅې د منلو او ستايلو وړ دي، څېړنې يې پر خپل ځای او مهال ارزښتمنې او ګټورې وې، خو بشپړې نه دي؛ ځکه چې په څېړنه کې نه وروستۍ خبره وي او نه د موضوعاتو په اړه څېړنې پای ته رسېږي، په ځانګړي ډول ټولنيز مسايل، چې د تاريخي، فرهنګي او اقتصادي لاملونو له امله تل د بدلون په حال کې وي، نو همدغه ټکي ته په کتو په پښتو ژبه کې د اندو- اروپايي ژبکورنۍ د ټولو ژبو څېړنې ته ډېره اړتيا ليدل کېده.

په پښتو ژبپوهنه کې د پام وړ کار نه دی شوی، د پښتو ګرامر او ځينو نورو اړخونو په برخه کې د څو تنو ژبپوهانو له ځينو څېړنو پرته نور ډېر څه نه لري، په کابل پوهنتون کې مو د ماسترۍ په دوره کې د لرغونو ژبو په نامه يو مضمون درلود، د هغه مضمون د موضوعاتو په اړه د مرستندوی درسي اثر په توګه په پښتو ژبه کې د ارواښاد دوست شينواري له اثر "د افغانستان ژبې او توکمونه" پرته بل هېڅ داسې اثر نه و، چې ګټه مو ترې اخيستې وای، نو همدغې اړتيا ته په کتو د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبياتو مرکز د پښتو ژبې او ادبياتو انستيټوټ د ژبپوهنې ډيپارټمنټ "د اندو- اروپايي ژبو نَسبي څېړنه" موضوع د يوې علمي- څېړنيزې پروژې په توګه ماته وټاکله، چې څېړنه ورباندې وکړم او ددغې تشې په ډکولو کې څه کار وکړای شم.

د څېړنې مبرمیت او اهمیت

په پښتو ژبه د اندو- اروپايي ژبو په برخه کې ډېرې څېړنې او لیکنې نه دي شوي؛ ددې کورنۍ د (آریاني) او (داردیک) څانګو ځینې ژبې لږ و ډېر څېړل شوي، خو په بشپړ ډول د دغو څانګو ټولې ژبې نه دي څېړل شوي، یوازې پر ځینو ژبو څه نا څه کار شوی، نو دا څېړنه د پخوانیو هغو پر تله دا توپیرونه او مزایاوې لري:

په دې اثر کې روښانه شوې، چې ژبکورنۍ (Language Family) څه ته وايي او د نړۍ د ژبو کورنۍ‌څه ډول منځ ته راغلې دي؟ د اندو- اروپايي ژبکورنۍ تاریخي شالید څېړل شوی او پر دې هم بحث شوی، چې په نړۍ کې څومره ژبې شته او ایا د نړۍ ټولې ژبې تر اوسه څېړل شوي، که نه؟ ترڅنګ يې دا هم څېړل شوي، چې په یوه ژبکورنۍ‌کې ژبنۍ څانګې ولې او څه ډول رامنځ ته شوې دي؟

پر دې هم رڼا اچول شوې، چې د اندو- اروپايي ژبو د ویونکو آر ټاټوبي او مېشتځایونه کوم دي، دا ژبې لومړۍ په کومه سیمه کې رامنځ ته شوې او د مهال په تېرېدو اوس په کومو نويو جغرافیوي سیمو کې دود دي.

د دې څېړنې تر ټولو مهمه او ارزښتمنه برخه دا ده، چې د لومړي ځل لپاره په پښتو ژبه کې د اندو- اروپايي ژبکورنۍ اړوند ټول ژبښاخونه، لکه: جرمانیک، لاتین، سلتیک، سلاویک، بالتیک، منفردې اندو-اروپايي ژبې، آریک او د دغو ژبښاخونو د اړوندو څانګو ژبې داسې څېړل شوي، چې تر دې وړاندې په پښتو ژبه کې نه وې څېړل شوې. همدا راز په عملي بېلګو کې د اندو- اروپايي ژبو او په اندو- اروپايي ژبکورنۍ کې د اریاني ژبو تر منځ نَسبي اړیکې هم څېړل شوې دي.

ددې اثر په پای کې د کورنیو او باندنیو پوهانو د نظریاتو په رڼا کې د پښتنو د آر او نسب او د پښتو ژبې د اصل او ریښې موضوع هم په تفصیل سره څېړل شوې، چې په اندو- اروپايي ژبکورنۍ کې ورسره د پښتو ژبې دریځ هم څرګند شوی دی.

د څېړنې ډول او میتود

ددې علمي- څېړنیز اثر د لیکلو لپاره له دوه ډوله څېړنې څخه کار اخیستل شوی: کتابتوني او ساحوي، خو تر ډېره بریده ددې څېړنې بنسټ پر کتابتوني څېړنه ولاړ دی؛ ساحوي څېړنه د اندو- اروپايي ژبو د یوې څنګزنې برخې، یعنې د (داردیک) څانګې د ځینو ژبو په اړه شوې، چې د سوات، دیر، نورستان، کونړ او لغمان له ځینو وګړیو څخه د ځینو داردي ژبو په اړه معلومات اخیستل شوي دي.

د ژبو نَسبي څېړنه یوه تاریخي موضوع ده، نو دا علمي- څېړنیزه رساله هم د تاریخي- تشرېحي میتود یا په بل عبارت د تاریخي او تشرېحي میتودونو په اډانه کې بشپړه شوې، چې د ژبو تاریخي بهیر پکې څېړل شوی او د اړتیا پر مهال، هم ژبې او هم نور موضوعات د تشرېحي مېتود پر بنسټ تشرېح شوي دي.

تاریخي میتود: هغه مېتود ته وایي، چې د پېښو د پېښېدو لاملونه، بهیر او پایله د مستندو او باوري معلوماتو په واسطه څرګندوي او د پېښو ځانګړنې، له نورو پېښو سره یې اړیکې، ټاکونکي لاملونه او اوسنی حالت یې بیانوي.

تشرېحي میتود: هغه مېتود دی، چې هره ټاکلې موضوع د خپلو ځانګړنو په اډانه کې تشرېح کوي.

په کتابتوني څېړنه کې د موضوعاتو د تفسیر او توضېح لپاره له غورو او لومړي لاس مأخذونو څخه ګټه اخیستل شوې، خو تر کومه ځایه چې زما علم او عقل کار کاوه له مأخذونو څخه د ګټې اخیستنې پر مهال مې د کره کتنې اصول هم په پام کې نیولي، یعنې هر څه په پټو سترګو نه دي را اخیستل شوي.

موضوعات د رسالې له ټاکلو مفرداتو سره سم څېړل شوي، خو د څېړنې په بهیر کې په یو نیم ځای کې د اړتیا او له موضوع سره په تړاو ځینې څنګزن سرلیکونه ور ډېر شوي هم دي. د نوې څېړنې له آرونو (**Reserch Methodology**) سره سم موضوعات راساً پیل شوي، هېڅ ډول بې ځایه او بې اړتیا خبرو، مقدمو او توضېحاتو ته اهمیت نه دی ورکړل شوی.

د مأخذونو پېژندنه

ددې اثر د ټاکلو موضوعاتو د څېړنې او بشپړونې لپاره له انګلیسي، اردو، دري یا پارسي او پښتو آثارو څخه ګټه اخیستل شوې ده.

په انګلیسي آثارو کې د کېنت کاستنر(**The Languages of the world**)، د کولیو.پي.مسیکا (**The Indo-Aryan Languages**)، د رونالډسسیکس او پاول کیوبرلی (**The Slavic Lnguages**)، د ناروېژي ختیځپوه پروفیسور مورګنستېرن (**Report on a Linguistic mission to north-western india**) د مارټین.جی.بال او نیکول میولر(**The Celtic Languaes**) او ځینې نور آثار شامل دي.

د اندو- اروپايي ژبکورنۍ د (آريک) ژبښاخ د (اندو-آريايي) څانګې، يا په بله وينا د هندي ژبو د څېړنې په اړه ډېره ګټه له هغو مأخذونو څخه اخيستل شوې، چې پخپله هندوستاني ژبپوهانو او ليکوالو په اردو ژبه ليکلي دي. په دې برخه کې د پروفيسر ګيان چند جين (عام لسانيات)، د سُونيتي کومار چيټرجي (هندآريايي اور هندی)، د محی الدين قادري زور (هندوستانی لسانيات)، د سيد احتشام حسين (هندوستاني لسانيات کاخاکہ) او ځينې نور آثار د يادونې وړ دي.

په دري يا پارسي مأخذونو کې ډېره تکيه له نورو ژبو څخه دري يا پارسي ته په راژباړل شويو آثارو شوې، چې د روسي ليکوال ميخايلويچ ارانسکي (مقدمه فقه اللغه ايراني) او (زبان های ايرانی)، د روديګر شميت (راهنمای زبان های ايرانی) او د ميشل مالرب (زبانهای مردم جهان) آثار پکې شامل دي.

په پښتو ژبه د ليکل شويو مأخذونو په لړ کې مو د ارواښاد دوست شينواري له (د افغانستان ژبې او توکمونه) اثر او د (آريانا دايرة المعارف) د دويم دور د بېلابېلو ټوکونو له ځينو مقالو څخه ګټه اخيستې ده.

اندو- اروپايي ژبې يوه ډېره پراخه موضوع ده، د نړۍ په نورو ژبو کې د دې ژبکورنۍ پر هر ژبښاخ او د هر ژبښاخ پر هره څانګه جلا جلا ډېرې څېړنې شوي، له همدې امله خو د دغو ژبو په اړه ډېرې معلوماتي سرچينې هم په باندنيو ژبو کې دي او د افغانستان په څېر هېواد کې دغو سرچينو ته لاسرسی هم اسانه کار نه دی، خو له دې سره سره ما ددې څېړنيز اثر د ليکلو لپاره له بېلابېلو هېوادونو څخه هم پخپله او هم د ځينو دوستانو په مرسته ګڼ معتبر علمي- څېړنيز آثار راپيدا کړي او دا علمي رساله مې ترې بشپړه کړې ده.

زه دا منم هغه ډول چې په نورو ژبو او نورې نړۍ کې پر دغو ژبو کار شوی، ښايي زما څېړنه به په هغه کچ نه وي، خو د خپلو شونتياوو، وس او توان په کچ مې تر وروستي بريده هڅه کړې، چې ددې رسالې ټاکلي موضوعات په ښه ډول وڅېړم.

له دې امله چې ټولنيز مسايل تل د ټولنې له سياسي، ټولنيزو او اقتصادي پرمختګونو او حالاتو سره د بدلون په حال کې وي، نو په ټولنيزو علومو کې هېڅ څېړنه بشپړه او وروستۍ نه وي؛ همدغه آر ته په کتو به زما دا څېړنه هم وروستۍ او بشپړه نه وي، ځکه دا يوه انساني هڅه ده او انسانان تل د برياليتوبونو په لټه کې له تېروتنو سره هم مخامخ کېږي، خو زما د معلوماتو پر بنسټ د اندو- اروپايي ژبو په اړه لږ تر لږه تر اوسه پورې په پښتو ژبه کې بله داسې علمي او هر اړخيزه څېړنه نه ده شوې. زه هيله من يم چې زما دا خواري د پښتو ژبې،

ادب، فرهنګ او په ځانګړي ډول د پښتو ژبپوهنې په وده او پیاوړتیا کې ګټور رول ولوبوي او د اندو-اروپایي ژبو د څېړنې په برخه کې له مینه والو سره مرسته وکړي.

که څه هم ددې څېړنې ځانګړې موخه د اندو-اروپایي ژبو نَسبي څېړنه ده، یعنې په ژبو پورې اړوند یوازې ژبپوهنیز مسایل باید پکې وڅېړل شي، خو له دې امله چې په پښتو ژبه کې د دغو ژبو په اړه معلومات ډېر لږ دي، د هرې ژبې په څېړنه کې مې پر ژبني اړخ سربېره لږ و ډېر د ژبو ادبپوهنیز اړخ هم څېړلی، یعنې د ژبو پر لیکني ادب هم غږېدلی یم.

په پای کې زه ددې علمي- څېړنیزې رسالې له لارښود استاد ښاغلي څېړنپوه مولاجان تڼیوال څخه د زړه له تله مننه کوم، چې دا رساله یې څو ځله ولوسته او د اصلاح او سمون لپاره یې راسره خپلې لارښوونې، نظریې، وړاندیزونه او نېکې مشورې شریکې کړې، کور یې اباد، خدای دې خوشحاله لري.